

**ԱՐՑԱԽԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԶԲՈՍԱՇՐՋՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏԻ
ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՄԻՏՈՒՄՆԵՐԸ
Արա ՄԻՄՈՆՅԱՆ**

Բանախրատեր. Միջազգային և ԼՂ զբոսաշրջություն, տնտեսություն, համախառն ներքին և ազգային արդյունք, հյուրանոցային տնտեսություն, զբոսաշրջային ցուցահանդեսներ, զբոսաշրջային ինդուստրիա, զբոսաշրջային արդյունք:

Ключевые слова. Международный туризм и туризм НКР, экономика, валовый внутренний и национальный продукты, гостиничное хозяйство, туристические выставки, туристическая индустрия, туристический продукт.

Keywords. International tourism and tourism of the NKR, economy, gross domestic and foreign products, hotel industry, tourist exhibitions, tourism industry, tourist product.

**ОСНОВНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ СФЕРЫ ТУРИЗМА В АР
А. СИМОНЯН**

Туризм является одной из специфических сфер социально-экономического развития Арцаха. Следовательно, в последующие годы основной целью развития сферы туризма НКР станет создание эффективного и конкурентоспособного туристического продукта и выход на международный рынок туризма. Посредством развития сферы туризма станет возможным дальнейшее стимулирование и развитие социально-экономической и культурной жизни НКР, будет продолжен процесс вовлечения НКР в туристических путеводителях и пакетах Республики Армения.

**THE MAIN TENDENCIES OF THE TOURISM SPHERE DEVELOPMENT IN AR
A. SIMONYAN**

Tourism is one of the specific spheres of Artsakh socio-economic development. Thus, the creation of an effective, competing product and the entrance to the international tourism market are sure to become the main target of the NKR tourism sphere development during the upcoming years. The tourism sphere development will contribute to the further promotion and development of NKR socio-economic and cultural life. The process of NKR insertion in the RA tourist guides and packages is going to continue

Զբոսաշրջությունը հանդիսանում է Արցախի սոցիալ-տնտեսական զարգացման առանցքային ոլորտներից մեկը: Ուստի առաջիկա տարիներին համար ԼՂ զբոսաշրջության ոլորտի զարգացման հիմնական նպատակը կհանդիսանա՝ Արցախում արդյունավետ և մրցունակ զբոսաշրջային արդյունքի ստեղծումն ու միջազգային զբոսաշրջային շուկա արտահանումն: Զբոսաշրջության ոլորտի զարգացման միջոցով կխթանվի Արցախի համայնքներում սոցիալ-տնտեսական ու մշակութային կյանքի զարգացումը, կշարունակվի Լեռնային Ղարաբաղի շահարկման տնտեսությունը շայստանի շահարկման տնտեսության զբոսաշրջային երթուղիներում միաթեթևեղումը և ընդգրկելու գործընթացը:

Զբոսաշրջությունը յուրաքանչյուր պետության տնտեսական գործունեության կարևոր բաղկացուցիչ մաս է, իսկ որոշ երկրներում այն կազմում է տնտեսության հիմնական շարժիչ ուժը և երկրի ներքին արդյունքի գլխավոր մասը:

Զբոսաշրջությունը համաշխարհային տնտեսության ամենաշարժուն և շահութաբեր ոլորտներից է, որի զարգացման արագ տեմպերը և արտարժույթ ձեռք բերելու առավել մեծ հնարավորությունները, նպաստավոր պայմաններ են ստեղծում տվյալ երկրի տնտեսության առանձին ոլորտների, մասնավորապես, զբոսաշրջային ինդուստրիայի ձևավորման ու զարգացման համար: Այն յուրահատուկ տեղ է զբաղեցնում ոչ միայն առանձին երկրների տնտեսություններում, այլ նաև միջազգային տնտեսական հարաբերություններում:

Զբոսաշրջությունը առաջատար տեղ է զբաղեցնում ապրանքների և ծառայությունների համաշխարհային արտահանման ծավալում: Զբոսաշրջային այցելությունների քանակին զուգահեռ աճում են նաև դրանից ստացվող եկամուտները՝ գերազանցելով այլ ապրանքների և ծառայությունների արտահանումից ստացվող եկամուտները:

Տուրիզմի զարգացումը խթանում է տնտեսության այնպիսի ճյուղերի զարգացումը, ինչպիսիք են տրանսպորտը, կապը, առևտուրը, շինարարությունը, գյուղատնտեսությունը, սպառողական

ապրանքների արտադրությունը և հանդիսանում է տնտեսության վերակառուցման հեռանկարային ուղղություններից մեկը:

Ներկայումս համաշխարհային տնտեսական զարգացման մեջ զբոսաշրջության ոլորտին բաժին է ընկնում համախառն ազգային արդյունքի 6 տոկոսը, համախառն ներդրումների 7 տոկոսը, համաշխարհային սպառողական ծախսերի 11 տոկոսը, հարկային մուտքերի 5 տոկոսը և յուրաքանչյուր 10-րդ աշխատանքային տեղը:

Համաձայն Միավորված Ազգերի կազմակերպության զբոսաշրջության համաշխարհային կազմակերպության (այսուհետ՝ ՄԱԿ ԶՏԿ) կանխատեսումների՝ մինչև 2020 թվականը համաշխարհային միջազգային զբոսաշրջային այցելությունների թիվը կաճի՝ հասնելով 1.8 մլրդ-ի, իսկ զբոսաշրջային ծախսերի գումարը կկազմի մոտ 2 տրիլիոն ԱՄՆ դոլար, աշխատողների թիվը՝ կհասնի 262 միլիոնի:

Ամենաշատ զբոսաշրջիկներ այցելում են Եվրոպա, սակայն աճ է գրանցվում նաև դեպի ասիական տարածաշրջան՝ առաջին հերթին Չինաստան: Տուրիզմի աճն առանձնապես զգացվում է Չինաստանից, Ռուսաստանից ու Բրազիլիայից ավելացող հոսքերի հաշվին: Այսպիսով, ամենաշատ տուրիստ ապահովող երկրներից են Չինաստանը, որը ծախսել է 102 մլրդ. դոլար՝ արտասահման տուրիստական ճանապարհորդությունների համար, Գերմանիան (83,8 մլրդ. դոլար), ԱՄՆ (83,7 մլրդ. դոլար), Մեծ Բրիտանիան (52,3 մլրդ. դոլար), Ռուսաստանը (42,8 մլրդ. դոլար), Ֆրանսիան (38,1 մլրդ. դոլար), Կանադան (35,2 մլրդ. դոլար), Իտալիան՝ 26,2(մլրդ. դոլար):¹

Ամենաշատ տուրիստներ ընդունող երկրներն են՝ Ֆրանսիան՝ 83,7 միլիոն տուրիստ, ԱՄՆ՝ 74,8 միլիոն, Չինաստանը՝ 55,6 միլիոն, Իսպանիան՝ 65,0 միլիոն, Իտալիան՝ 48,6 միլիոն, Թուրքիան՝ 39,8 միլիոն, Գերմանիան՝ 33,0 միլիոն, Մեծ Բրիտանիան՝ 32,6 միլիոն, Ռուսաստանը՝ 29,8 միլիոն, Մեկսիկան՝ 29,1 միլիոն:²

Վերջին 10 տարվա ընթացքում ԼՂՀ-ի զբոսաշրջության ոլորտում գրանցվել են զարգացման զգալի տեմպեր: Արցախն ունի զբոսաշրջության զարգացման համար անհրաժեշտ նախադրյալներ՝ հարուստ բնաշխարհ, պատմամշակութային ժառանգություն, հետաքրքիր ավանդույթներ և հյուրասեր բնակչություն: ԼՂՀ-ի տուրիստական ռեսուրսներից առաջնային է համարվում պատմամշակութայինը, այնուհետև՝ բնականը: Առկա են հանքային ջրեր, որոնք կարող են նպաստել առողջարարական զբոսաշրջության զարգացմանը: Ուստի պետք է փորձել առավելագույնս օգտագործել Արցախի հանդեպ սփյուռքահայերի և օտարերկրացիների ընդգծված հետաքրքրությունը:

<http://www.atorus.ru/news/press-centre/new/23019.html>
<https://34travel.me/post/most-visited-2016>

Այդ փաստը ապահովելու համար որպես կարևոր գործընթաց է դիտվում բնագավառի իրավական դաշտի կարգավորումը:

Զբոսաշրջության բնագավառի իրավական կարգավորման հիմքը դրվեց 2004թ. նոյեմբերի 24-ին, երբ ընդունվեց «Զբոսաշրջության և զբոսաշրջային գործունեության մասին» ԼՂՀ օրենքը:¹ Բացի նշված օրենքից հետագայում ընդունվեցին նաև մի շարք ենթաօրենսդրական ակտեր:

Զբոսաշրջության բնագավառի պետական քաղաքականության նպատակներն են.

- 1) մեծացնել զբոսաշրջության ներդրումը ազգային եկամտի ավելացման մեջ,
- 2) ապահովել համաշափ տարածքային զարգացումը,
- 3) նպաստել բնակչության կենսամակարդակի բարձրացման և աղքատության նվազեցման:

Նախանշված նպատակները կարող են հասանելի դառնալ, եթե գործուն միջոցառումներ ձեռնարկվեն հետևյալ գործընթացների ապահովման ուղղությամբ.

- 1) զբոսաշրջային այցելությունների քանակի աճ,
- 2) զբոսաշրջությունից ստացված եկամտի ավելացում,
- 3) նոր աշխատատեղերի ստեղծում:

Վերջին տարիներին զբոսաշրջության ոլորտի մարքեթինգային քաղաքականության իրականացման շրջանակներում ծրագրային միջոցառումները հիմնականում ուղղված են եղել համաշխարհային շուկայում Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության՝ որպես զբոսաշրջության համար բարենպաստ և գրավիչ երկրի ճանաչմանը: Մարքեթինգային քաղաքականությունը հիմնականում իրականացվել է երեք ուղղությամբ՝ համացանցի միջոցով (թվային), ԼՂՀ զբոսաշրջային արդյունքը միջազգային հեղինակավոր տուրիստական ցուցահանդեսներում

ներկայացված և բազմալեզու տպագիր տեղեկատվական գրականության հրատարակմամբ ու տարածմամբ. Այդ ցուցահանդեսներում անվճար տարածվել են Արցախի զբոսաշրջային թեմատիկայով պատրաստված և տպագրված մի շարք գովազդատեղեկատվական նյութեր (գովազդային պայուսակներ, բրոշյուրներ, քարտեզներ և այլն):

Զբոսաշրջային ներուժի քարոզչության նպատակով Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության զբոսաշրջային արդյունքը ներկայացվել է հեղինակավոր միջազգային զբոսաշրջային ցուցահանդեսներում՝ Մադրիդում, Փարիզում, Ռիմինիում և Լոնդոնում.

Նշենք, որ 2015 թվականին ԼՂՀ զբոսաշրջային ներուժը ներկայացվել է Երևան քաղաքում՝ «Ինտուր Էքսպո 2015» զբոսաշրջային ցուցահանդեսին, «Արտադրված է Հայաստանում» ցուցահանդեսին, Դիլիջանում կայացած «Զբոսաշրջությունը համալսմբում է մշակույթները» ցուցահանդես-փառատոնին, Երևանում՝ «Երկրները մեկ հարկի տակ» ցուցահանդես – ֆորումին և «Արենի» գինու փառատոնին:

Հարավային զբոսաշրջային երթուղու զարգացման ծրագրի շրջանակներում ներգնա զբոսաշրջությունը խթանելու և տեղի բնակչությանը լրացուցիչ եկամուտներ ապահովելու, ինչպես նաև փառատոների միջոցով համայնքների սոցիալ-տնտեսական կյանքը զարգացնելու նպատակով՝ 2015-2016 թվականների հունիսին Ամարաս վանքի շրջակայքում կազմակերպվել է «Թթի» փառատոն, իսկ հոկտեմբերին Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության Հաղորդի շրջանի Տող գյուղում կազմակերպվել և անց է կացվել «Արցախյան գինու» փառատոնը:

Երկրի քաղաքացիների և զբոսաշրջիկների համար հանգստի և ժամանցի հարմարավետ պայմաններ ստեղծելու նպատակով իրականացվել են Շահումյանի շրջանի «Տաք ջուր» զբոսաշրջավայրի բարեկարգման աշխատանքները:

Մոնիտորինգի արդյունքում ի հայտ է եկել Հայաստանի Հանրապետությունից Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետություն այցելող զբոսաշրջիկների թվաքանակի էական աճ: Սոցիալական փաթեթի հանգստի ապահովման ծառայության շրջանակներում դեպի Արցախ իրացվել են ավելի քան 1000 զբոսաշրջային փաթեթներ:

Արցախ այցելող զբոսաշրջիկների թվաքանակի ավելացման և կայուն աճի ապահովման համար շարունակվել է սերտ համագործակցությունը ՀՀ Էկոնոմիկայի նախարարության, Հայաստանի զարգացման հիմնադրամի, «Հայաստանի զարգացման նախաձեռնություններ» հիմնադրամի և ՀՀ տուրօպերատորների հետ՝ համատեղ ծրագրերի իրականացման և այդ ծրագրերում Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության ընդգրկման ուղղությամբ.

Ներկա դրությամբ ԼՂՀ-ում գործում են 7 տուրօպերատորներ և 1 տուրագնետ:

Արցախում կառավարության կողմից ընդունված զբոսաշրջության զարգացման ծրագրերի շրջանակներում իրականացված միջոցառումները տարեցտարի նպաստում են Արցախի տնտեսության կայուն զարգացմանը: Ավելացել է ֆինանսական միջոցների ներհոսքը հանրապետություն և համապատասխանաբար պետական բյուջե, խթանվել միջազգային զբոսաշրջային շուկաներում Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության ինտեգրման գործընթացը:

Այն արդյունքները, որոնք մենք ունեցանք վերջին 10 տարվա ընթացքում, խոսում են կատարված աշխատանքների մասին, որի շնորհիվ այցելող տուրիստների քանակը 2007-2015թթ. աճել է 20-40 տոկոսով: Ըստ ԼՂՀ արտաքին գործերի նախարարության տվյալների՝ տասնհինգ տարվա ընթացքում ԼՂՀ են այցելել շուրջ 111500 զբոսաշրջիկ:

Պատմական Արցախի ողջ տարածքը հարուստ է տարբեր դարերում կառուցված բազմազան հուշարձաններով:

ԼՂՀ տարածքում հաշվառված է մոտ 10000 հուշարձան, որից 2014թ. հունվարի 1-ի դրությամբ վկայագրված-փաստաթղթավորված է 4494 հուշարձան՝ նախորդ տարվա 4270-ի դիմաց:

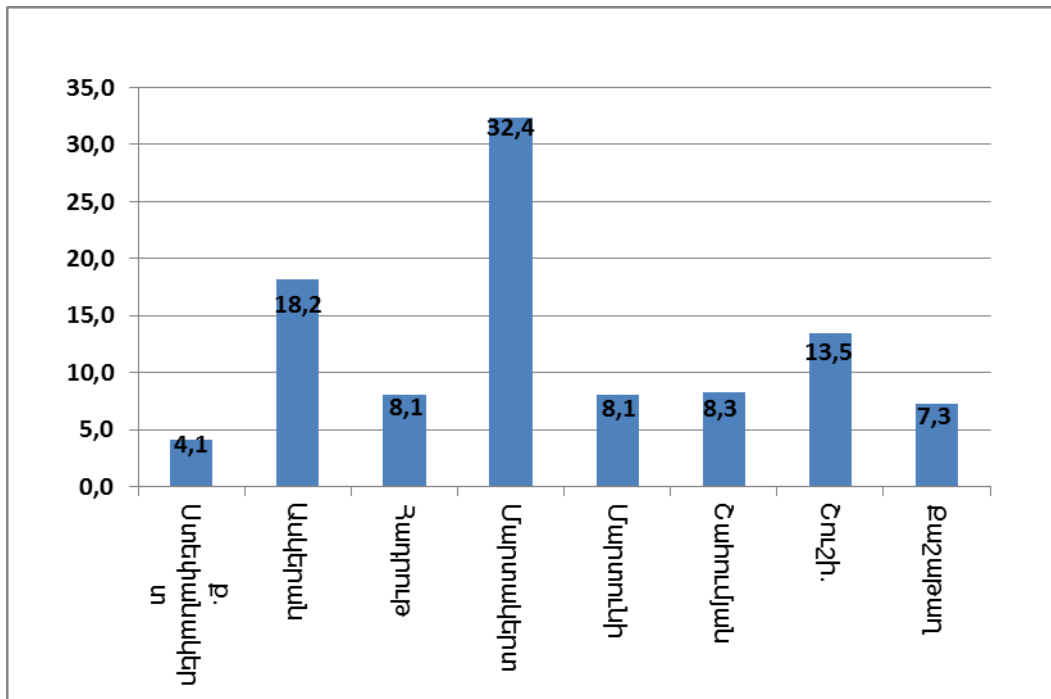
Պետական պահպանության տակ առնված ճարտարապետական հուշարձանների (ներառյալ եկեղեցիներ, վանքեր) թիվը կազմել է 1600, որից՝ 2014 թվականի հունվարի 1-ի դրությամբ 738-ը ուսումնասիրված է:

2015թ. հունվարի 1-ի դրությամբ ուսումնասիրված է 753 ճարտարապետական հուշարձան՝ նախորդ տարվա 738-ի դիմաց:

Հուշարձանների բախշվածությունը՝ ըստ շրջանների ներկայացված են ստորև¹:

Գծապատկեր 1

Հուշարձանների բախշվածությունը՝ ըստ շրջանների 2015թ. (%-ով)

Գծապատկեր 1-ից երևում է, որ ամենաշատ հուշարձաններ ներկայումս տեղակայված են ԼՂՀ Մարտակերտի շրջանում:

Վերջին տարիներին ԼՂՀ-ում զբոսաշրջության հետ զարգանում և բարելավվում են բոլոր ենթակառուցվածքները: Մինչև անկախության ձեռք բերումը Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության տարածքում գործում էր 4 հյուրանոց, ապա անկախությունից հետո տարեցտարի կառուցվում են նոր հյուրանոցային տնտեսության օբյեկտներ, մշակույթի օբյեկտներ և գործում են 25-ից ավելի կահավորված հանգստյան գոտիներ:

Ըստ հյուրանոցների գործունեության մասին հաշվետվությունների տվյալների՝ 2012 թվականին հանրապետությունում գործում էր 30 հյուրանոց՝ 1186 տեղ միաժամանակյա տարողությամբ: Ընդ որում՝ Ստեփանակերտ քաղաքում գործել է 21 հյուրանոց՝ 905 տեղ միաժամանակյա տարողությամբ:

2015թ. վերջի դրությամբ՝ հանրապետությունում գործում էր 46 հյուրանոցային տնտեսության օբյեկտ՝ 1300 ննջատեղով: Հանրապետությունում գործում են 25 հյուրանոց, 10 իջևանատուն, 4 զբոսաշրջային տուն, 3 ավանդական գյուղական տուն և 1 պանսիոն: 2016թ. վերջի դրությամբ՝ հանրապետությունում գործում է 44 հյուրանոցային տնտեսության օբյեկտ 1281 ննջատեղով:

Գործող հյուրանոցներից ընդամենը 3 հյուրանոց է որակավորված ԼՂՀ-ի կառավարությանն առնթեր զբոսաշրջության և պատմական միջավայրի պահպանության վարչության (ներկայիս Էկոնոմիկայի նախարարության) կողմից: «Պարկ հոթել արցախ» և «Ավան շուշի պլազա» հյուրանոցներին շնորհվել է «3-աստղանի» հյուրանոցի կարգ: «Արմենիա» հյուրանոցին շնորհվել է «4 աստղանի» հյուրանոցի կարգ². Զբոսաշրջիկները դժգոհում են, որ հյուրանոցները կենտրոնացած են Ստեփանակերտում: Սակայն այս տարի ամերիկահայ բարերար Ջորջ Թրփանջյանի միջոցներով փոքր հյուրանոցներ են բացվել չորս գյուղերում:

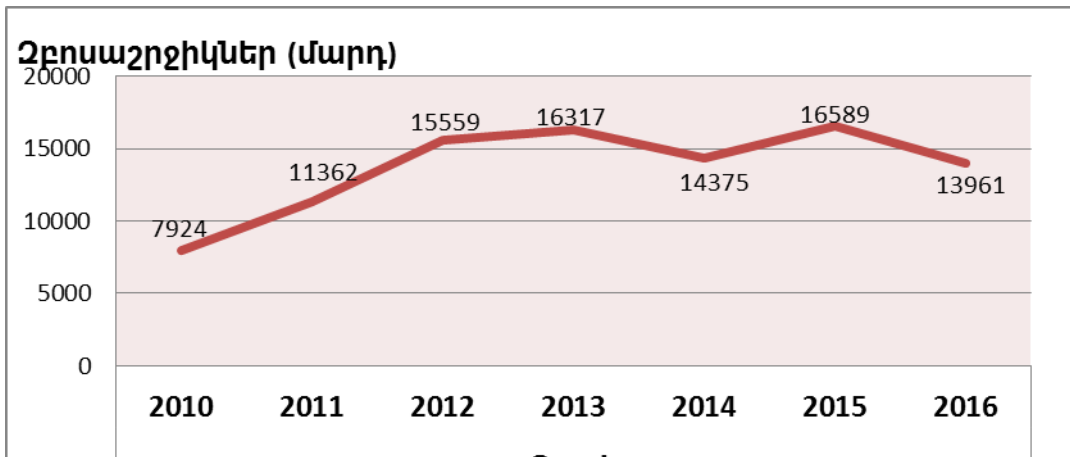
ԼՂՀ զբոսաշրջային այցելությունների թիվը ներկայացնում ենք հետևյալ գծապատկեր 2-ում:

¹ http://mineconomy.nkr.am/?page_id=571

² <http://www.karabakh.travel/hy/hotel/hotels/52/>

Գծապատկեր 2

ԼՂՀ զբոսաշրջային այցելությունների թիվը 2010-2016թթ.¹

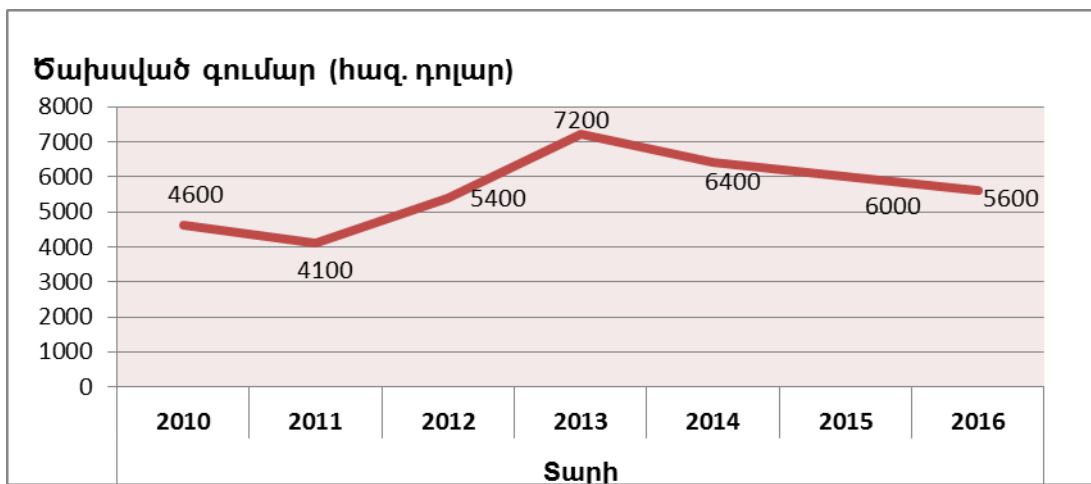

Գծապատկեր 2-ից երևում է, որ ամենաշատ զբոսաշրջիկ Արցախ են այցելել 2015 թվականին՝ 16589: Նախորդ տարվա համեմատ աճը կազմել է 13.3 տոկոս: 2016 թվականին Արցախ են այցելել միայն 13961 զբոսաշրջիկ: Վերջինիս թվաքանակի նվազումը կապված է Ապրիլյան քառօրյա պատերազմով, որը բացասական ազդեցություն է ունեցել Արցախի ամբողջ տնտեսության վրա, այդ թվում՝ նաև զբոսաշրջության վրա: Զբոսաշրջության ոլորտում անկումը կազմել է շուրջ 20 տոկոս:

Տարեկան միջինում Արցախ են այցելում շուրջ 80 երկրների զբոսաշրջիկներ: Զբոսաշրջիկների կողմից Արցախում ծախսված գումարները ներկայացված են

Գծապատկեր 3-ում

2010-2016թթ. ընթացքում Արցախ այցելած զբոսաշրջիկների կողմից ծախսված գումարները²

Գծապատկեր 3-ից երևում է, որ Արցախ այցելած զբոսաշրջիկների կողմից ամենաշատ ծախսված գումարը եղել է՝ 2013 թվականին՝ 7200 դրար, իսկ ամենափոքրը՝ 2011 թվականին՝ 4100 դրար:

2016 թվականին զբոսաշրջությունից ստացված եկամտները ԼՂՀ ՀՆԱ-ում կազմել է 1,2 տոկոս:

Նշենք նաև, որ Արցախ այցելողների 86.6 տոկոսը հայկական ծագում ունի: Նրանց շուրջ կեսը Հայաստանի, մեկ քառորդը՝ Ռուսաստանի քաղաքացիներ են: Զբոսաշրջիկների 42.4 տոկոսը Լեռնային Ղարաբաղ է ժամանել՝ հարազատներին և ընկերներին այցելության, 41.3-ը՝ հանգստի ու

¹ www.stat-nkr.am

² www.stat-nkr.am

Ժամանցի, և միայն 11.3 տոկոսը՝ գործնական նպատակներով: Մեկ զբոսաշրջիկն Արցախում գիշերել է միջին հաշվով 9 օր՝ ծախսելով շուրջ 66 հազար 500 դրամ:

Մանդի ինդուստրիան Լեռնային Ղարաբաղում մեծ դեր է խաղում ինչպես տեղի բնակչության, այնպես էլ զբոսաշրջիկների համար: Ազգային խոհանոցը իրենից ներկայացնում է տվյալ ազգի մշակույթի հիմնական տարրը:

Երկրում գործում են ռեստորաններ, սրճարաններ և այլն, որոնք բավարարում են հաճախորդներին համեղ ուտեստներով: Միջազգային զբոսաշրջության պրակտիկայում սնունդը, որպես կանոն, կապվում է տեղաբաշխման հետ.

Ոլորտի հետագա բարելավման համար, անհրաժեշտ է .

1. Հաշվի առնելով, որ ոլորտը հայտարարվել է գերակա ուղղություն և խիստ կարևոր է ոլորտի հետագա կայուն և արդյունավետ զարգացման ապահովումը, անհրաժեշտ են մի շարք բարեփոխումներ՝ ինչպես տնտեսվարման կազմակերպման, այնպես էլ օրենսդրական դաշտում:

2. Առաջիկա մի քանի տարիների ԼՂՀ զբոսաշրջության ոլորտի զարգացման հիմնական նպատակը պետք է հանդիսանա՝ Արցախում արդյունավետ և մրցունակ զբոսաշրջային արդյունքի ստեղծումն ու միջազգային զբոսաշրջային շուկա արտահանումը:

3. Ներգնա և ներքին զբոսաշրջության զարգացման համար անհարժեշտ է կիրառել միջոցառումներ (երկարաժամկետ վարկեր, հարկային արտոնություններ, փոխհատուցումներ և այլն), որոնց արդյունքում երկրի տարածքում մատուցվող զբոսաշրջային ծառայությունների գները կնվազեն և այդ ծառայությունները մրցունակ կլինեն տարածաշրջանային այլ երկրներում (Վրաստան, Թուրքիա և այլն) մատուցվող նմանատիպ ծառայությունների հետ.

4. Իրականացնել օրենսդրության հետագա կատարելագործում և ներդնել ծառայությունների որակի մոնիթորինգի և գնահատման համակարգ, որը կդառնա պետության և հանրության կողմից ոլորտում իրականացվող վերահսկողության կարևոր գործիք: Այս տեսանկյունից դրական է այն փաստը, որ հյուրանոցների և հյուրանոցային տնտեսությունների համար հաստատվել է այդ օբյեկտների որակավորման կարգը և համապատասխան չափորոշիչները (սահմանված է մեկից հինգ աստղանի համակարգով որակավորում): Սակայն ներկայումս ԼՂՀ-ում նման որակավորման գործընթաց անցել են ընդամենը 3 հյուրանոց: Ինչ վերաբերում է այն բանին, որ հանրությունը հնարավորություն ունենա վերահսկելու և միաժամանակ հավաստելու այդ կազմակերպություններում մատուցվող ծառայությունների որակը, ապա նման մեխանիզմներ ընդհանրապես բացակայում են: Այդ մեխանիզմների առկայությունը կարևոր խթան կհանդիսանա ծառայությունների որակի բարձրացման համար:

5. ՀՀ զբոսաշրջային շուկային Արցախի ինտեգրում, ակտիվ և արդյունավետ համագործակցության կապերի ստեղծում: Միջոցներ ձեռնարկել Արցախի զբոսաշրջային ներուժի մասին մշակված ամբողջ տեղեկատվությունը Հայաստանի Հանրապետության զբոսաշրջային գովազդատեղեկատվական նյութերում և տեղեկատվական բազայում ընդգրկելու համար:

6. Զբոսաշրջության զարգացման համար անհրաժեշտ է սնրտ զբոսաշրջային համագործակցային հարաբերություններ հաստատել աշխարհի տարբեր, հատկապես, զարգացած երկրների հետ՝ կիրառելով նաև դրանց փորձը:

7. Անհարժեշտ է հնարավորինս միջոցներ հատկացնել Արցախում զբոսաշրջության ոլորտի զարգացման վրա, քանի որ Արցախը հարուստ չէ մեծաքանակ բնական ռեսուրսներով, ուստի պետք է շեշտը դնել բնակլիմայական ռեսուրսների, տեսարժան վայրերի վրա, ինչն էլ իր հերթին կնպաստի Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետությունը զբոսաշրջության համար նպաստավոր երկիր դառնալուն:

8. Խթանել շրջաններում հյուրանոցային տնտեսության օբյեկտների քանակի մեծացմանը, ինչպես նաև որակի բարձրացմանը: Հաշվի առնելով գյուղական բնակավայրերում զբոսաշրջության զարգացման տենդենցը (հատկապես գյուղական ավանդական տների օրինակներով), յուրաքանչյուր գյուղում ազգային ոճին բնորոշ պատրաստել նման գյուղական տներ:

1. Буйленко В.Ф., «Туризм», учебник. Ростов-на-Дону, 2008г., -416с.
2. Кусков А.Ц., Джаладян Ю.А. Основы туризма., -М.: КНОРУЦ, 2008г.-400с.
- 3.«Զբոսաշրջության և զբոսաշրջային գործունեության մասին»ԼՂՀ օրենք՝ ընդունված՝ 2004թ.նոյեմբերի24-ինՀՕ-147,
- 4.«ԼՂՀ2016թվականիպետական բյուջեի մասին»ԼՂՀ օրենք՝ ընդունված 2015թ.դեկտեմբերի23-ինՀՕ-59-Ն,
5. «ԼՂՀ2017 թվականիպետական բյուջեի մասին»ԼՂՀ օրենք՝ ընդունված2016թ.դեկտեմբերի24-ինՀՕ-36-Ն,
- 6.ԼՂՀ կառավարության 2016 թվականի հունվարի 14-ի«ԼՂՀ2017-2019թթ. Պետականմիջնաժամկետծախսերիծրագիրըհաստատելումասին»N 575-Նորոշում,
- 7.ԼՂՀ կառավարության 2015 թվականի փետրվարի 12-ի «2015թ. Զբոսաշրջության ոլորտի զարգացման ծրագիրը և ծրագրի իրականացման միջոցառումների ցանկը հաստատելու մասին»N 69-Աորոշում
- 8.ԼՂՀ կառավարության 2016 թվականի մարտի 10-ի «2016թ. Զբոսաշրջության ոլորտի զարգացման ծրագիրը և ծրագրի իրականացման միջոցառումների ցանկը հաստատելու մասին»N 92-Աորոշում
9. <http://mineconomy.nkr.am>,<http://www.karabakh.travel/hy/>, www.stat-nkr.amկայք էջեր:

Տեղեկություններ հեղինակի մասին.

Ադա Միմոնյան, տնտեսագիտության տեսության և կառավարման ամբիոնի ավագ դասավսու
igor.hayrapetyan@mail.ru

Հոդվածը տպագրության է նրաշխարհում խմբագրական կոլեգիայի անդամ, տ.գ.թ., Շ.Շ.Ասրյանը: